

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

۲۰۲۳/۰۷/۲۰

بصیر عادل

موضوع تحقیق پیامدهای اقتصادی و اجتماعی اسکان کوچیها در افغانستان

چکیده:

اسکان کوچیها، به معنی یکجانشین شدن کوچیها بست که در حال کوچی فصلی، از محلی به محل دیگر برای امرار معاش، در تکاپو هستند. می توان گفت که اسکان کوچیها راهبرد پذیرفته شده جهانی برای حل مشکلات کوچی ها است. طرح اسکان کوچیها از جمله طرحهای است که در ماده 14 قانون اساسی افغانستان مصوب سال 1382 صراحت دارد. منطقاً هر برنامه انکشافی که طرح و تدوین می شود، اثرات و پیامدهای مختلفی را در پی دارد. از جمله این پیامدهای متعدد میشود اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی ... را یاد کرد. به علت گستردگی موضوع، در این مقاله کوشش صورت گرفته که فقط به دو پیامد اقتصادی و اجتماعی مکت کنیم. اگر اسکان به صورت اختیاری و با تمایل و رغبت خود کوچی ها صورت گیرد موثرترین راهبرد پذیرفته شده برای حل مشکلات این قشر محسوب می شوند.

روش شناسی این تحقیق توصیفی _ تحلیلی و روش تحقیق کمی است که از ابزار پرسشنامه جهت تحلیل و پردازش داده ها استفاده می شوند. جامعه نمونه این پژوهش مشتمل بر 30 خانوار بوده که با روش نمونه گیری کوکران انتخاب شده اند. نتایج تحقیق حاکی از تاثیر مثبت اسکان کوچی ها بر وضعیت اجتماعی و اقتصادی آنها است. با این همه تاثیر اقتصادی اسکان کوچی ها اندک بوده در سطح افغانستان به دلیل اینکه در چند سال اخیر رکود اقتصادی داشتیم. همچنان نگرش کوچیها نسبت به طرح اسکان مثبت ارزیابی می شود. کلید واژه ها: (اقتصادی، اجتماعی، اسکان، کوچیها)

مقدمه:

به صورت عموم کوچی نشینی در سطح کره خاکی تاریخ کهن دارد، انسانها در تابیعت طبیعت و اقلیم (اب و هوا) مجبور بودند برای حفظ حیات به مناطق معتدل و سرسبز که هم برای خود آنان و هم برای مواشی آنها مفید بودند از یک محل به محل دیگر کوچ کنند. قدامت کوچ نشینی در مناطق مختلف جهان متفاوت است. در سطح این کره خاکی هر نقطه که مساعد به زندگی بوده؛ اقوام و قبایل مختلف را به طرف خود کشانده و زمینه کوچ نشینی را فراهم ساخته است. عامل اصلی بدون شک محیط جغرافیایی یعنی طبیعتی که اطراف انسان را فراگرفته شرط ضروری برای زندگی انسان می باشد لیکن عامل تعیین کننده توسعه و تکامل جامعه نیست. ii عامل اصلی اینکه انسان ها تکامل یافته است و مسکن گزین شده است، تولید نعمات مادی و تغییرات ان عامل اصلی تغییرات و توسعه و تکامل جوامع بشری است. iii تکامل و نبود مواد کافی خوراکی و هر افزایشی در بهره وری کارفراتر از این سطح، مازاد اندکی را ممکن می سازد؛ محصولات مازاد تولید می شوند؛ یک مرتبه فردی با دستاورد خویش بیشتر از نیازهای معیشتی اش تولید می کند. در چنین شرایطی نزاعی بر سر چگونگی سهم شدن در این مازاد محصولات در میان افراد اتفاق می افتد. iv یکی از جمله عوامل دیگر کوچ نشینی نزاع های بین البینی نیز می باشند. در اوایل زندگی انسان های ابزار های تولید بسیار ابتدایی و اندک بوده، اولین ابزارهای انسان عبارت بودند از تبر دستی، چوب های نوک تیز و چماق. v به مرور زمان با رشد ابزار تولید انسان ها و در مجموع کوچ نشین ها مجبور به مسکن گزین شدن در یک نقطه ثابت شدند.

مسکن به معنی محل سکونت دایمی انسان که با مصالح بنایی ساخته شده باشد. vi یا اسکان به معنی آرام کردن و آرامانیدن. vii از چادر به چهار دیواری و در مکان ثابتی ماندگار شدن، و تبدیل از اقتصاد شبانی به اقتصادی روستایی گذر کردن است. viii سه عامل انسان، مالدار و علفچر سه ضلع یک مثلث کوچی می باشند، با حذف هر یک از

د پانو شمیره: له 1 تر 18

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکنی د لیکنیزی بنی پازوالی د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرولو مخکې په خیر و لولی

اضلاع کوچی گری معنی و مفهوم خود را از دست می دهند. در این میان عامل اصلی علفچر است که هر کجا غنی و سرسبز باشد انسان و مال(مواشی) را به طرف خود می کشاند. افغانستان منحصیث کشور کوهستانی، نداشتن علفچرهای وافر، وضعیت نامساعد امنیتی برای کوچیها، خشک سالی های اخیر، نبود توجه کافی مالداران و علفچر توسط دولت، و دهها مورد دیگر باعث شده است که زندگی و شرایط را برای زندگی کوچی ها سخت کند. یکی از جمله راه حل های که میتواند مشکلات این قشر را کمتر کند و به زندگی خود منحصیث شهروند مسول ادامه دهد همانا مسکن گزین نمودن این قشر می باشد.

در زمینه اسکان کوچی ها، دیدگاه های نظری مختلف تاثیر گذار بوده است که مهم ترین آنها عبارت اند از: نوسازی، شهر نشینی و مهاجرت، تغییرات اجتماعی، عدالت اجتماعی و تامین نیازهای اساسی، راهبردهای زیست محیطی، و توسعه پایدار می باشد. با توجه به ماهیت و هدف تحقیق حاضر ما کوشش می کنیم که نتایج طرح اسکان را بررسی کنیم و پیامدهای اقتصادی و اجتماعی آنرا مشخص نماییم.

مبانی نظری تحقیق:

در باب اسکان افشار جابه جا شونده، بنیان های نظری متعددی مدنظر قرار گرفته است. در زمینه اسکان کوچیها، دیدگاههای مختلف وجود دارد که از جمله می توان دیدگاه نوسازی، دیدگاه وابستگی، دیدگاه تغییرات اجتماعی، دیدگاه تأمین نیازهای اساسی، دیدگاه زیست محیطی و دیدگاه توسعه پایدار... را یاد کرد.

دیدگاه اسکان	متاثر از الگویی توسعه	دلایل اسکان	انطباق زمانی
لیبرالسیم اقتصادی	لیبرالسیم	۱. نظریات ترنر در جهت گیری بانک جهانی نسبت به مسکن تهیدستان ^{ix}	
دیدگاه نوسازی و مدرنیته	نوسازی	۱. جامعه کوچی مانع شکل گیری جامعه مدرن است. ^x ۲. اسکان کوچ ها برای دست یابی به توسعه و بهره مندی از خدمات شهر نشینی عامل توسعه یافتگی ^{xi}	
دیدگاه یکجانشینی	تقریباً تمام نظریه ها	جوامع متحرک از جمله کوچی ها، امکان کمتری در دسترسی به خدمات مختلف اجتماعی دارند و تداوم این روند منجر به عقب ماندگی و فاصله گرفتن سطح زندگی با جوامع یکجانشین خواهد شد.	
دیدگاه تغییرات اجتماعی	کلاسیک تقلیل گرا معاصر تلفیق گرا	برای توسعه و دستیابی به رشد اقتصادی ^{xii} ارتقا سطح توسعه در تمامی ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیطی ^{xiii}	

	جاذبه شهری دلیل مهاجرت و اسکان کوچی ها شده است.	نوسازی	دیدگاه مهاجرت
	عقب ماندن جوامع کوچی از جرگه توسعه باعث مهاجرت و یکجانشین شدن است. امکان کنترل، برنامه ریزی متمرکز و در نهایت بسیج همه در جوامع کوچنده میسر نیست ^{xiv}	وابستگی	
	هم جاذبه های شهری و هم عقب ماندگی دلایل مهاجرت و اسکان کوچی ها	سیتمی	
	نابرابری جوامع روستایی و عشایری باعث شکست برنامه های رفاهی می گردد. ^{xv} اسکان کوچی ها برای بهره مندی از امکانات و خدمات	تامین نیاز های اساسی	دیدگاه عدالت اجتماعی
	اسکان کوچ گرها برای ارتقا سطح زندگی اجتماعی، اقتصادی و محیطی برآوردن نیازهای نسل کنونی بدون اینکه نیازهای نسل های آینده را تهدید کند. ^{xvi}	توسعه پایدار	دیدگاه توسعه پایدار

در جمع بندی نتایج حاصل از مرور دیدگاه های نظری و منابع تجربی می توان گفت که در بعد نظری شاهد تحول از دیدگاه های دوگانه بین تقلیل گرا به دیدگاه های پلورالیستی یا کثرت گرایی انسجامی با تلفیق سطوح خرد و کلان هستیم. در این دیدگاه ها توسعه و بهبود زندگی به عنوان یک الگویی کنش جمعی عام مطرح می شود که برآیند مجموعه به هم پیوسته از شرایط و عوامل اجتماعی یا ساختاری و فردی یا ذهنی در سطوح کلان و خرد است که باید در ارتباط متقابل با هم مورد توجه قرار گیرند. بنابر این در قالب این دیدگاه ها اسکان نه تنها یکی از این مجموعه به هم پیوسته از عوامل به شمار می رود بلکه خود نیز به عنوان یک الگوی کنش با بقیه آنها مرتبط است. در منابع تجربی هم روند تحول تا حدی با دیدگاه های نظری هماهنگی دارد.

دیدگاه توسعه پایدار، راهبرد مورد توجه حکومت نیز می باشد به دلیل همه جانبه بودن این راهبرد در برخورد با جامعه کوچ نشین. به طور خلاصه بررسی پروژه های متعدد اسکان کوچی ها در خارج و داخل کشور حاکی از آن است که دولت ها با هدف تقویت هویت واحد ملی و اعمال کنترل مرکزی و نیز مسایل چون توسعه جوامع کوچی، حفظ محیط زیست و خدمات رسانی آسان تر به آنها، برنامه ی اسکان را در پیش گرفته اند. بنابر این عوامل اسکان کوچی ها به لحاظ پیامدهای منفی متعدد و هزینه های زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی که در پی دارد، راه حل مناسبی جهت توسعه جامعه مذکور نمی باشد.

بیان مسئله:

سرعت تغییرات اجتماعی باعث شده به صورت روز افزون جوامع کوچی مشکلات متعدد را تحمل نمایند. چنانچه همه به این باور داریم که کوچی ها از جمله اقشاریست که در طول تاریخ از حداقل امکانات بهره برده است. اسکان یکی از جمله بحث های تیوریک و بدیل یست که می توان قشر کوچی را مسکن گزین کرد و آنها را از گزند حوادث ناگوار روزگار در امان نگهداشت.

اهداف:

- 1- سکونت و مکان شایسته از تصاویر ذهنی پراهمیت در ذهن افراد محسوب شده و امتداد زندگی براساس آن، ضرورت دارد. به منظور کاستن از مشکلات و صدمات روحی- روانی کوچی ها در طی فرایند اسکان ضروری است که تصویر ذهنی این افراد از مسکن تفهیم شود، نتایج حاصله می تواند طراحان را در طراحی بهینه شهرک ها و در برانگیختن احساس تعلق ساکنین نسبت به محل و محله سکونت موثر واقع شود.
- 2- با توجه به شرایط خاص زندگی کوچی ها، همواره بحث اسکان کوچی ها از دوره عبدالرحمان خان به دلایل سیاسی و امنیتی و دوران بعد از حادثه 11 سپتامبر 2001 و شکل گیری حکومت موقت به دلایل خدمات رسانی و بالابردن سطح زندگی کوچی ها مطرح بوده است^{xvii}. در این تحقیق کوشش می شود که زوایایی تاریک این قضیه را روشن نمایم.
- 3- هدف دیگر این تحقیق سنجش نگرش اسکان یافته گان در خصوص طرح اسکان می باشند.
- 4- درک درست از پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اسکان کوچی ها.
- 5- امروز برخلاف گذشته، کوچی ها نه تنها مخالف اسکان نیستند، بلکه خود متقاضی و خواهان اسکان اند. چنین اسکان دیگر چون گذشته خصلت سیاسی و اجباری ندارد.^{xviii}
- 6- آیا اسکان می تواند حلال مشکلات جوامع کوچی باشد؟ یا میتوان از راه های دیگر به خاطر از بین بردن مصائب کوچی بهره برد.

سوال و فرضیه ها:

تحقیق حاضر به دنبال پاسخ این سوالات است:

- 1- آیا بین کوچی ها اسکان یافته و اسکان نیافته از نظر اقتصادی تفاوت وجود دارد؟
 - 2- آیا بین کوچی ها اسکان یافته و اسکان نیافته از نظر اجتماعی تفاوت معناداری وجود دارد؟
- فرضیه اصلی: اسکان اثرات مثبت اقتصادی- اجتماعی بالای زندگی کوچی ها دارد.
- فرضیه فرعی: بین کوچی های اسکان یافته و اسکان نیافته به لحاظ اقتصادی- اجتماعی تفاوت معناداری وجود دارد.
- فرضیه فرعی: اسکان باعث می شود که کوچی ها بیشتر در آبادانی کشور نقش داشته باشد

تعریف مفهومی و عملیاتی واژه ها :

الف: اقتصاد:

- 1- اقتصاد مطالعه نحوه استفاده جامعه از منابع محدودش است. اقتصاد علم اجتماعی است که با تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات پیوند خورده است. اقتصاد تمرکز بسیار زیادی بر روی چهار عامل تولید یعنی: زمین، نیروی کار، سرمایه و کسب و کار دارد. اینها چهار عنصری هستند که فعالیت اقتصادی را در جهان ما می سازند و هر یک می توانند به صورت مجزا مطالعه شوند.^{xix}
- به هر حال برای « اقتصاد » که اقتصاددانان از بحث می کنند تعاریف متفاوت ارائه شده است .
- 2- ارسطو : علم اقتصاد یعنی مدیریت خانه
- 3- آدام اسمیت : اقتصاد ، علم بررسی ماهیت و علل ثروت ملل است .
- 4- استوارت میل : اقتصاد ، عبارت است از بررسی ماهیت ثروت از طریق قوانین تولید و توزیع.
- 5- ریکاردو : اقتصاد علم است .
- 6- آلفرد مارشال : اقتصاد ، عبارت است از مطالعه بشر در زندگی شغلی و حرفه یی . در تعریف دیگر : علم اقتصاد بررسی کردار های انسان در جریان عادی زندگی اقتصاد یعنی کسب درآمد و تمتع از آن برای ترتیت دادن زندگی است.^{xx}
- 7- نظم و ترتیب در هزینه ها در اداره یک خانه و خانواده را اقتصاد گویند^{xxi}

ب: اجتماع:

واژه "Community" به معنای اجتماع از ریشه لاتین "Communes" (مشارکت عامه) گرفته شده است. در زبان فارسی اصطلاح اجتماع از زبان عربی اخذ شده و به معنای جماعت^{xxii}، انبوهی، اشتراک، وفاق عمومی و شباهت زیستی گروهی از جانوران یا گیاهان یک منطقه جغرافیایی با شرایط مساوی به کار رفته است^{xxiii}.

از منظر جامعه شناسی، اجتماع به گروهی از افراد اطلاق می شود که دارای پیوندهای قوی و بادوام اند و نیز گاهی اوقات مکان جغرافیایی مشترکی دارند. همچنین اعضای آن در فعالیت های اجتماعی مشارکت منظمی دارند. افراد این گروه هویت یابی قوی با گروه دارند^{xxiv}. بروس کونن در تعریف جداگانه اجتماع چنین تعریف کرده است: " اجتماع عبارت است از گروهی از مردم که در یک منطقه خاص جغرافیایی اسکان دارند و دارای فرهنگ و شیوه زندگی

مشترکی‌اند، به وحدت خاصّ میان خود آگاهند و به طور جمعی یک هدف را دنبال می‌کنند. نمونه‌هایی از اجتماعات عبارتند از: حوزہ‌های شهری، شهرها، شهرستان‌ها، محله‌ها و روستاها^{xxv}.

ج: اسکان:

(اسکان) از مفاهیم دیگر در این تحقیق است که در فرهنگ دهخدا، به معنایی آرام‌نیدن و آرام کردن آمده است^{xxvi}. در متون دیگر به استقرار دایم و داوطلبانه خانوار به صورت هدایتی و حمایتی در یک محل تعریف شده است. از دیدگاه رشد، توسعه و تحول، اسکان کوچی‌ها عبارت است از تغییر رفتار اقتصادی و اجتماعی آنان به منظور بهبود کیفیت زندگی و بالا بردن سطح زندگی و گام نهادن در مسیر تحول و پیشرفت دایمی است^{xxvii}. که می‌تواند از لحاظ خواستگاه انگیزشی شامل اسکان اجباری یا دگر انگیزته و اسکان اختیاری یا خودانگیزته و از لحاظ برنامه به دو بخش اسکان با انگیزه سیاسی و اسکان با انگیزه توسعه‌ای و عمران تقسیم بندی شود^{xxviii}. کانون اسکان نیز به محدوده‌ای از زیست بوم اطلاق می‌گردد که به طور بالفعل یا بالقوه استعداد و امکانات برتری نسبت به مناطق دیگر زیست بوم برای توسعه زندگی کوچی را دارا باشد^{xxix}.

د: کوچی:

کلمه (کوچ) در فرهنگ قاطع " از منزل و مقام به منزل و مقام دیگر روانه شدن" آمده است^{xxx} در فرهنگ‌های معتبر دری از مفهوم کوچ تعبیر گوناگونی مانند رحلت، روانه شدن، انتقال، جلائی وطن، مهاجرت، و انتقال یل و لشکری از جایی به جایی دیگر است^{xxxii}، ^{xxxiii}. مشیری در تعریف واژه کوچ می‌نویسد " کوچ عبارت است از حرکت مداوم فصلی یا سالبانه بین دو محیط متفاوت آب و هوایی که با تغییرات طبیعی محیط به ویژه تغییرات اقلیمی و رویش گیاهی مطابق باشد^{xxxiii} در تعریف دیگر "جابجایی مرتب و دسته جمعی خانوارهای یک ایل همراه بادام‌ها از محلی به محل دیگر" آمده است^{xxxiv}. حسینی ابری نیز کوچ نشینی را از نوع زندگی و معیشت انسانی می‌داند که در آن انسان از طریق پرورش دام و برخوردای از فرآورده‌های کشاورزی معیشت می‌کند^{xxxv}.

1. ریاست عمومی مستقل انسجام امور کوچی‌ها، کوچی را چنین تعریف نموده است: " کوچی عبارت از آن عده اتباع افغانستان است که پیشینه اصلی آنان دامداری بوده و دارای محلات سکونت ایلاق و قشلاق مشخص می‌باشد^{xxxvi}.

A. ایلاق یا سردسیر: محدوده زیست و قلمرو جغرافیایی که کوچی، تمام یا قسمتی از فصول بهار و تابستان را در آن می‌گذرانند.

B. قشلاق یا گرمسیر: محدوده زیست و قلمرو جغرافیایی است که کوچی‌ها، تمام یا قسمتی از فصول خزان و زمستان را در آن می‌گذرانند.

2. قانون ثبت احوال نفوس 1392 در ماده سه فقره شش کوچی را چنین تعریف می‌کند: " تبعه کشور است که فاقد مکان ثابت سکونت بوده، پیشینه اصلی آن مالداران و نظر به شرایط اقلیمی از یک محل به محل دیگر نقل مکان می‌نماید^{xxxvii}.

3. قانون انتخابات 1395: ماده چهارم فقره 21 کوچی را چنین تعریف نموده است: " تبعه کشور است که مکان ثابت سکونت نداشته، پیشینه اصلی آن مالداران و نظر به شرایط اقلیمی از یک محل به محل دیگر نقل مکان می‌نماید^{xxxviii}.

4. دیکشنری کمبرج خانه بدوش یا کوچی را چنین تعریف کرده است:

A member of a group of people who move from one place to another rather than living in one place all of the time.^{xxxix}

5. Dictionary.com: nomad: a member of a people or tribe that has no permanent abode but moves about from place to place, usually seasonally and often following a traditional route of circuit according to the state of the pasturage of food supply.^{xl}

6. Oxford dictionary: nomad: a member of people that travels from place to place to find fresh pasture for its animals and has no permanent home.^{xli}

با در نظر داشت تمام تعاریف فوق کوچی‌ها عبارت از آن عده اتباع افغانستان است که پیشینه اصلی آن مالداران و اتکای معاش آن دامداری باشد. و نظر به شرایط اقلیمی از یک محل به محل دیگر کوچ می‌کند، مکان خود را نظر

به شرایط اقلیمی تغییر میدهد، ساخت اجتماعی قبیله ای، فرهنگ، مناسبات و نیازمندی های به خصوص خود را دارا می باشد.

به اساس این تعریف کوچی ها این ویژه گی ها را دارا می باشد

- ✓ تبعه افغانستان.
- ✓ پیشه اصلی آن مالداری است.
- ✓ اتکایی معاش آن دامداری است^{xliii}.
- ✓ نظر به شرایط اقلیمی از یک محل به محل دیگر کوچ می کند.
- ✓ مکان نظر به شرایط تغییر میدهد.
- ✓ ساخت اجتماعی قبیله ای دارد.
- ✓ فرهنگ، مناسبات و نیازمندی های شان با دیگر اتباع کشور متفاوت است.

بیان تاریخیچه و نظریات مرتبط با موضوع:

نعمت الله تقوی مهمترین عامل بازدارنده اسکان کوچی ها را کافی نبودن تسهیلات زیر بنایی، عدم تأمین سرمایه، قرض، کمبود زمین زراعتی مناسب، عدم کفایت آب زراعتی می داند و مهمترین دفعه های کوچ را به این شکل شرح می دهند. ^{xliiii} بیروانی در تحقیق خود به این نتایج دست یافت که مهمترین علت کوچی گری کوچی ها نداشتن تخصص دیگر است که باعث می شوند از طریق استفاده از علفچرهای طبیعی امرار حیات کند. عمدتاً از روی رضایت و یا علاقه شخصی و فردی صورت نمی گیرد. چون با اسکان داییم در منطقه قشلاق، زمینه اشتغال وجود ندارد، شیوه کوچی گری را ادامه میدهند. ^{xliiv}

بومیان و کوچیان افغانستان (مجموعه مقالات همایش کوچی گری در افغانستان) در دو جلد نشر شده توسط موسسه علمی فرهنگی نوین؛ این نوشته با وجود اینکه معیارات علمی (بی طرفی) را در نظر نگرفته است؛ تمام مشکلات به وجود آمده در افغانستان را در پای کوچی ها ختم می کند. به تعبیر این کتاب اگر کوچی ها از جامعه افغانی برداشته شود؛ مدینه فاضله افلاطون آمدنی است و دیگر هیچ مشکل در افغانستان به وجود نخواهد آمد و افغانستان در مدتی اندکی به هژمون جهانی تبدیل خواهد شد. نوشته فوق (بومیان و کوچیان افغانستان) نه تنها اینکه جایگاه اصلی کوچی های افغانستان را به تصویر نمی کشد بلکه کوشش صورت گرفته است که به حذف فزینی آنها پرداخته شود. چنانچه برتراند راسل میگوید: خودستایی از جهتی، نقطه ای مقابل حس عادی گناه و ان مشتمل بر عادت خویشتن ستایی و وجود این علاقه و میل است که انسان مورد مدح و تحسین دیگران واقع شود که البته تا حدی از آن طبیعی است و مایه ای تاسف نیست. فقط شق افراطی انست که سبب صدمه ای شدید می گردد. ^{xlv} رحم و دوستی اساس مذهب است و خودخواهی اساس جسم است مادامیکه انسان زنده است نباید خالی از محبت باشد. ^{xlvi} آنها نباید بیش از حد از خود راضی و متنفر دیگران باشیم. افغانستان گهواره اقوام مختلف است هر فرد که تابعیت این خاک را داشته باشد حق دارد در هر گوشه و کنار این خاک با محبت زندگی کند.

عمدتاً اکثر تحقیقات که در مورد کوچی ها صورت گرفته است بیشتر تحقیقات بیرونی بوده که وجود خدمات رفاهی، آموزشی و صحتی و در کنار آن به فرصت های شغلی در کانون های اسکان تأکید می کنند. در مورد پیامدهای اقتصادی و اجتماعی اسکان کوچیها در افغانستان تا هنوز کسی تحقیق ننموده است و یا اگر کسی هم تحقیق کرده باشد من سراغ ندارد. نوآوری تحقیق حاضر این است که مجموعه ویژگی های جمعیت شناختی، اجتماعی و اقتصادی خانواده های کوچی و همچنین جاذبه ها و دافعه های کوچ را در الگوی تحلیل مسیر که اثرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرها را بر تصمیم به اسکان نشان می دهد بررسی می کند.

دورنمایی کوچندگی:

الف: ایکولوژیک:

علفچر، گوسفند و بز، کوچی سه عنصر ضروری در بقا و ادامه حیات نظام کوچی گری است. افزایش مالداری و چرای مفراطی روند تحریب علفچر را تسریع می کند. این محدودیت ایکولوژیک موجب محدودیت تعداد گوسفند می شود و هزینه تعلیف دستی گوسفند را بر کوچی ها تحمیل می کند. افزایش جمعیت و میزان بالا رفتن مصارف، افزایش مالداری را اقتضا می کند. در حالی که افزایش گوسفند و بز خود عامل افزایش هزینه های خانوار می شود. این دور باطل چند راه محدود در پیش پای کوچی ها قرار میدهد: ادامه وضع موجود توأم با تحریب علفچر و تحمل فقر روز افزون، مهاجرت به شهر یا اسکان و علوفه کاری و تبدیل مالداری به مالدارگی گوشتی و شیری. این محدودیت ایکولوژیک تداوم حیات کوچی ها را در قالب نظام کوچی گری مشکل و اسکان و تغیر شیوه معیشت را تسهیل و ضروری ساخته است. ^{xlvii}

ب: جمعیت:

بالا بودن میزان زاد و ولد ناشی از نظام کوچی و نیاز کوچی ها به کار کودکان از یکسو، و نوسازی الگوهای صحتی و کاهش نرخ مرگ و میر از سوی دیگر، رشد جمعیت کوچی را پدید آورده که برای پاسخگویی به نیازهای مازاد جمعیت چاره ای جز افزایش تعداد بز و گوسفند و یا مهاجرت به مراکز جمعیتی (شهر و قریه) ندارند. با انتخاب گزینه اول تخریب علفچر و تشدید فقر و با انتخاب گزینه دوم مهاجرت برنامه ریزی نشده و افزایش حاشیه نشینی های شهری را شاهد خواهیم بود. لذا در این جا ضرورت اسکان داوطلبانه و برنامه ریزی شده و توسعه و بهبود زندگی کوچی در قالب الگوهای نوین بیش از پیش احساس می شود. ^{xlviii}

ج: تاریخی:

زندگی مبتنی بر مالداري سنتی توأم با کوچندگی و خیمه نشینی کوچی ها، نیازمند جنگل ها، علفچرها و سرحدات و مناطق امن بین مسیر عبور و مرور قشلاق و ایلاق می باشند ^{li/xlix} که متأسفانه بعد از سقوط نظام جمهوریت داود خان الی امروز اکثر مناطق در افغانستان نا امن بوده؛ مناطق و شهرهای مختلف بین طرفین درگیر رد و بدل میشدند. ^{lii/iii/iiii} این عوامل باعث می شوند که نظام کوچی گری به مشکلات عدیدی روبرو گردند، و به خاطر عبور از این مشکلات اکثر کوچی ها اسکان را بر کوچی گری ترجیح میدهند.

د: تکنولوژیک:

زندگی کوچی گری یکی از اشکال ابتدایی انسان با محیط است. در چنین جامعه ای سطوح علم و فناوری بسیار پایین است. شیوه زندگی کوچندگی به عنوان یکی از عناصر چنین شکلی از زندگی خود به مثابه نوعی مصالحه با طبیعت به منظور دستیابی به علفچر و مواهب طبیعی جهت چرای مالها و تامین نوعی زندگی سخت و مشقت بار با قناعت به حداقل امکانات ضروری است. این امر با پیشرفت علوم و تکنولوژی در جهت کنترل طبیعت و ایجاد تغییرات مطلوب در آن به منظور تطابق پویا و تکامل تسهیل فرایند زندگی مغایرت دارد. خود این امر یکی از موانع بزرگ توسعه و بهبود زندگی کوچی گری است. زیرا از یکسو بدون تکامل علم و تکنولوژی توسعه زندگی کوچی ها ممکن نیست و از سوی دیگر تکامل علم و تکنولوژی با حفظ ماهیت و مختصات نظام کوچی گری غالب بر جامعه کوچی عملی نخواهد بود. لذا با توجه به روندهای عام جامعه بشری پیشرفت علمی و فنی و تحول زندگی کوچی ها ضرورتی غیر قابل اجتناب است. ^{lv}

ه: اقتصادی:

نمود ساختاری قواعد اقتصاد شهری در اقتصاد کوچی ها نوع چندگانگی ساختاری در جامعه کوچی را پدید آورده است. این امر علاوه بر تهدید خود کفایی به تعارضات توزیعی و ارزشی نیز دامن زده و قواعد بازی را مبهم ساخته است. به طوری که امروز زندگی در چنین جامعه ای با هزینه زیاد، سرخوردگی های روانی، نارضایتی از وضع موجود، عدم اطمینان به آینده و برون گرایی و ابراز علاقه به زندگی یکجانشینی و شهری همراه شده است. ^{lvi}

و: اجتماعی:

در جامعه کوچی نظام انضباطی مبتنی بر سلطه اجتماع و تشابه پذیری از نظر وجدان جمعی مانع انسجام توأم با تفکیک و تفاوت پذیری است. استقلال و هویت فردی تحت الشعاع هویت جمعی کوچک و خاص گرایانه طایفه ای و قبیله ای است. این امر دامنه اعتماد اجتماعی و انسجام جمعی را محدود و نوآوری و تغییر را دشور می سازد. مصالح قومی و قبیله ای و خانواده گی بر منافع فردی، سنت گرایی بر تعقل گرایی، خاص گرایی بر عام گرایی و حقوق جزایی و مجازات تنبیهی از جمله قصاص و انتقامجویی بر حقوق مدنی و مجازات ترمیمی و پیشگیرانه مسلط است. سیطره اجتماع قومی- قبیله ای و نظم انضباطی خود یکی از موانع توسعه و بهبود حیات اجتماعی مردم کوچی است. حقوق و تکالیف شهروندی در چنین جوامعی تحت الشعاع تعهدات و وابستگی های خاص گرایانه قومی - قبیله ای است. ^{lvii}

ز: سیاسی:

بعد از حادثه 11 سپتمبر 2001 و شکل گیری حکومت انتقالی و موقت و بعداً ایجاد نظام جمهوری نتوانست نجانس و هماهنگی بین بعد سیاسی و ابعاد اقتصادی و فرهنگی نظام کوچی را پدید آورد. عناصر رسمی هم نتوانست به صورت ارگانیک با عناصر سنتی پیوند یابند. لذا خلا ناشی از حذف عنصر سنتی قدرت به شکل افتادگی نظام کوچی منجر گردید. این امر به بنوبه خود نظام کوچی گری و ادغام آن را در نظام ملی تسریع نکرده است. ^{lviii}

د: فرهنگي:

ماهيت و ويژگيهاي نظام کوچي گري، يعني زندگي مبتني بر مالداري سنتي آن هم به شکل ابتدايي آن که نوعي مصالحه با طبيعت و خيمه نشيني توام با کوچندگي براي دستيابي به علفچر جهت چرای گوسفندها و تأمين نوعي زندگي سخت و قناعت به حداقل ها و تحمل محروميت ها، با کسب توليد، توليد و ذخيره و تبادل اطلاعات و پيشرفت فرهنگي سازگار نيست.

د: ذهني و شخصيتي(شناختي)

انزوای جغرافيايي، اقتصاد معيشتي، تعاملات محدود با فاميل و خویشاوندان، بي سوادى و کم سوادى و عدم برخوردارى از کالاهای فرهنگي و فناورى های نوين، پايين بودن سطح آگاهي، رواج تقدير گرايي و تداوم اعتماد اجتماعي محدود و هويت جمعي کوچک خاص گرايانه است. اين عوامل باعث کم رشدی و کند رشدی ذهن می گردد.

ط: ملي و بين المللي:

روند های عام جاری در افغانستان و جهان، اهداف و راهبردهای نوینی چون توسعه اقتصاد دانایی محور، بسط آزادی و حقوق مدنی، تحکیم و تعریض اجتماع عام و توسعه علوم و فناورى های نوین ارتباطی و آموزشی و پرورش جدید را در پيش روی مسوولان و برنامه ريزان توسعه قرار می دهد که تحقق آنها در قالب نام کوچي گري ممکن نيست و اتخاذ ان راهبرد ها و سياست ها به جای توسعه نظام کوچي گري به فروپاشي هر چه بيشتتر آن منجر می شود. ix اکنون با ترکیب اهداف و موانع توسعه در قالب جدول متقاطع زیر می توان با امکان شناسی توسعه به این پرسش اساسی پاسخ داد که ایا توسعه و بهبود زندگي کوچي در قالب نظام کوچي گري موجود ممکن است یا اسکان و تغيير نظام کوچي گري ضروريست؟

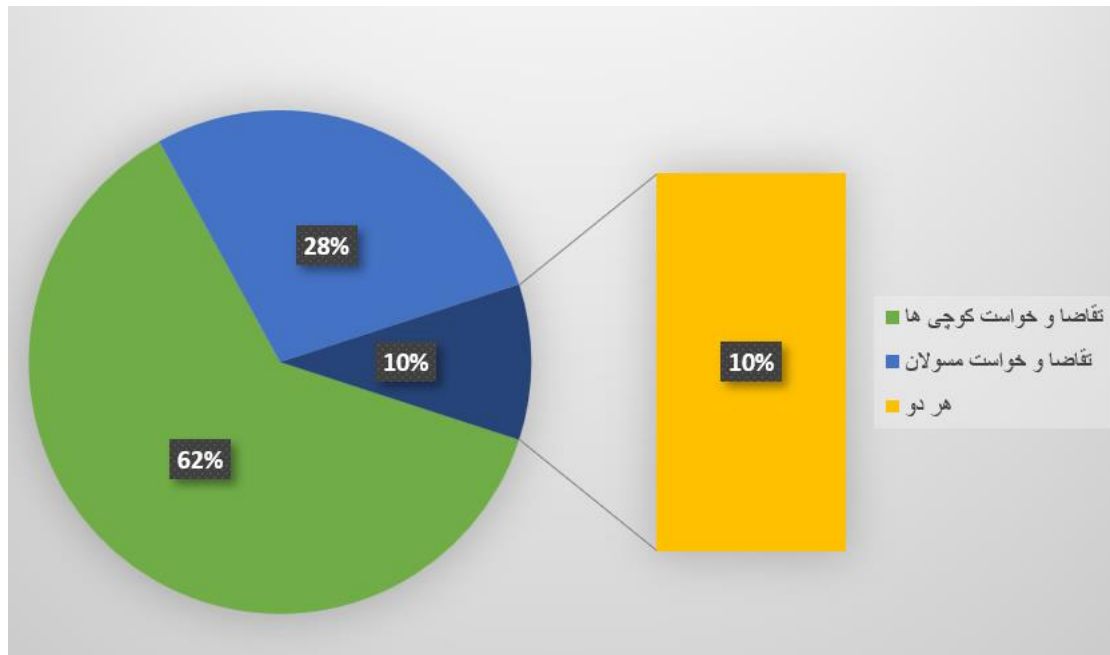
منطقه مورد مطالعه:

شهرک الحاج سناتور جنت گل خان کوچي در شرق کابل موقیعت دارد؛ شمال این شهرک ایستگاه کابل – ننگرهار و قل اوردو، جنوب ان سرک لته بند و کندک چهار، شرق ان کوه های ماهیپر و در غرب آن زندان پل چرخي و قریه بت خاک موقیعت دارند. این شهرک چون در کابل موقیعت دارد همانند کابل دارای چهار فصل (بهار، تابستان، خزان و زمستان) می باشند. موقیعت دقیق این شهرک در این طول البلد و عرض البلد (34.5376515, 69.3724591 a 69.1758948) ix می باشند. نفوس این شهرک براساس گزارش های رسیده حدودا بين 25 تا 30 هزار خانوار می باشند؛ اکثریت این باشندگان کوچي و از اقوام مختلف می باشند. xi

دلایل اسکان :

به اساس شکل ذیل مهمترین عامل اسکان تقاضا و خواست کوچی ها بوده 62% . که این امر نشان دهنده این است که اقشار کوچی تمایل زیاد به اسکان دارند. در قدم دوم نقش مسولان در اسکان کوچی ها بی اثر نبوده و 28% از اسکان شده یاد آور شده است که مسولان از آنها خواسته که مسکن گزین شوند. و 10% از پرسش شونده ها اذعان داشته است؛ که تقاضایی اسکان هم خواست خودشان بوده و هم مسولین از آنها خواسته که مسکن گزین شوند. به اساس این ارقام هویدا است که شرایط سخت زندگی کوچی گری باعث شده که کوچی تمایل وافر به مسکن گزین شدن داشته باشند.

وضعیت اقتصادی کوچی ها قبل و بعد از اسکان:

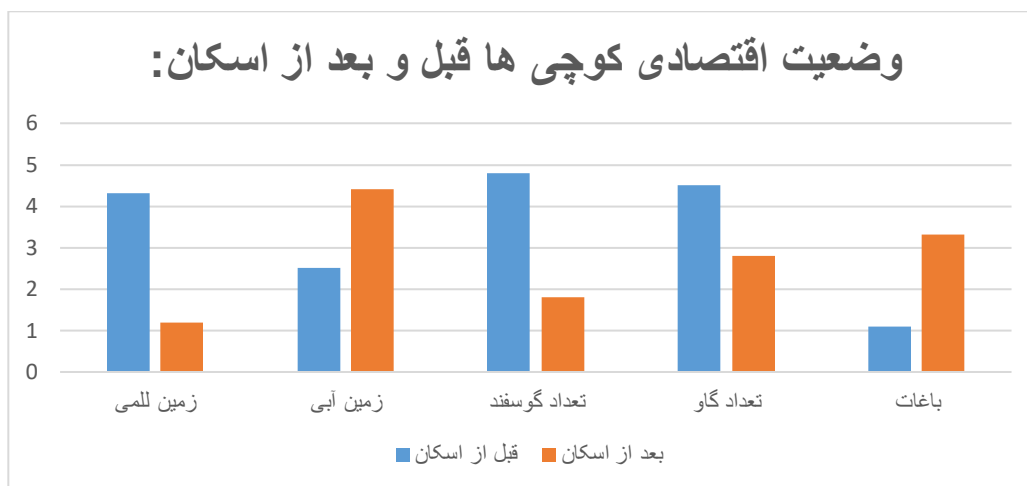
مسکن یکی از جمله شاخصه های اصلی این تحقیق است که نه تنها جوامع کوچی با این مشکل دست و پنجه نرم می کند بلکه تمام مردم افغانستان از این ناحیه رنج می برند. خرید مسکن بزرگترین معامله ای است که اغلب مردم در طول عمر خود انجام می دهند. به گونه ای که خانواده های متوسط تقریباً محدود یک چهارم از درآمد و اقشار فقیر یا درآستانه فقر پنجاه درصد و حتی بیشتر از درآمد خود را به امر مسکن اختصاص داده و هر تغییر کوچک در قیمت مسکن و اجاره بها می تواند آثار مخرب و جبران ناپذیری بر زندگی فرد داشته باشد. تجربه نشان داده که رشد غیرمعمول قیمت و اجاره بهای مسکن به خصوص در شهرهای بزرگ مانند کابل، جلال آباد، مزار شریف، هرات و کندهار و عدم توجه به این مشکل، مشکلات زیادی را در ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و حتی سیاسی به دنبال خواهد داشت. گسترش حاشیه نشینی و زاغه نشینی یکی از جمله این مشکل ها است.^{ixii}

پاسخ دهنده های این تحقیق به وضاحت اشاره نموده است که وضعیت دارایی شان قبل و بعد از اسکان تغییر چشم گیری داشته است. یافته های تحقیق گواهی بر این است که تعداد گوسفندهای خانواده های کوچی بعد از اسکان به طور چشمگیری کاهش داشته است و یک تعداد از این خانواده ها به پرورش مال های کلان (گاو) روی آورده است. به صورت میانگین پرورش گاو در این مناطق افزایش داشته، و این پرورش به صورت ابتدایی پیش می روند. و اکثر خانواده ها با حداقل امکانات گاو داری دست و پنجه نرم می کنند.

بررسی وضعیت زمین و میزان باغات بر اساس مصاحبه با صاحب نظران امور کوچی ها نشان میدهد که در این مناطق سیاست توزیع زمین زراعتی هیچ مطرح نبوده و در طرح اسکان فقط - فقط 4 بسوه زمین که معادل می شود به 400 صد متر مربع به طور میانگین به هر خانوار تخصیص داده شده بود. این در حالی است که در راستای اسکان، هیچ گونه اراضی زراعتی از طرف دولت به اسکان یافتگان واگذار نشده است. در این طرح اسکان، زمین زراعتی، قرض های کوچک، کمک های بدون عوض، هیچ مطرح نبوده، و فقط - فقط همان 4 بسوه زمین تخصیص داده شده به آنها سپرده میشود. و اینکه چي کسی توان اعمار دارد و چي کسی توان اعمار ندارد مطرح نبوده است.

د پانو شمیره: له 9 تر 18

با وجود نقش کوچی ها در اقتصاد ملی و میراث داری فرهنگی آنها، با توجه به حقوق انسانی، تجارب و نقش انکار ناپذیر جامعه کوچی در بهره برداری و تولیدات زراعتی و مانند آن، ضرورت دارد که با روش های علمی، مختصات نظام موجود این جامعه در سطوح محلی و منطقه ای شناسایی شده، نقاط قوت و ضعف اقداماتی که تا کنون در زمینه اسکان کوچی ها انجام شده است، بررسی شود تا تصمیمات و اقدامات دست اندرکاران مرتبط با این جامعه مبتنی بر روش های پذیرفته شده علمی باشد. همچنین، از آنجا که به زعم متولیان، اسکان کوچی ها و اقدامات انجام شده در این خصوص توفیق قابل ملاحظه نداشته و یا حداقل مطابق با برنامه ها و انتظارات پیش بینی شده تحقق نیافته است و همچنین، با عنایت بدین نکته که تا اکنون ارزیابی مستقل در زمینه تاثیرات اسکان کوچی ها در افغانستان صورت نگرفته، نیاز است که تحقیقات همجانبه در زمینه های اقتصادی و اجتماعی این جوامع صورت گیرد.

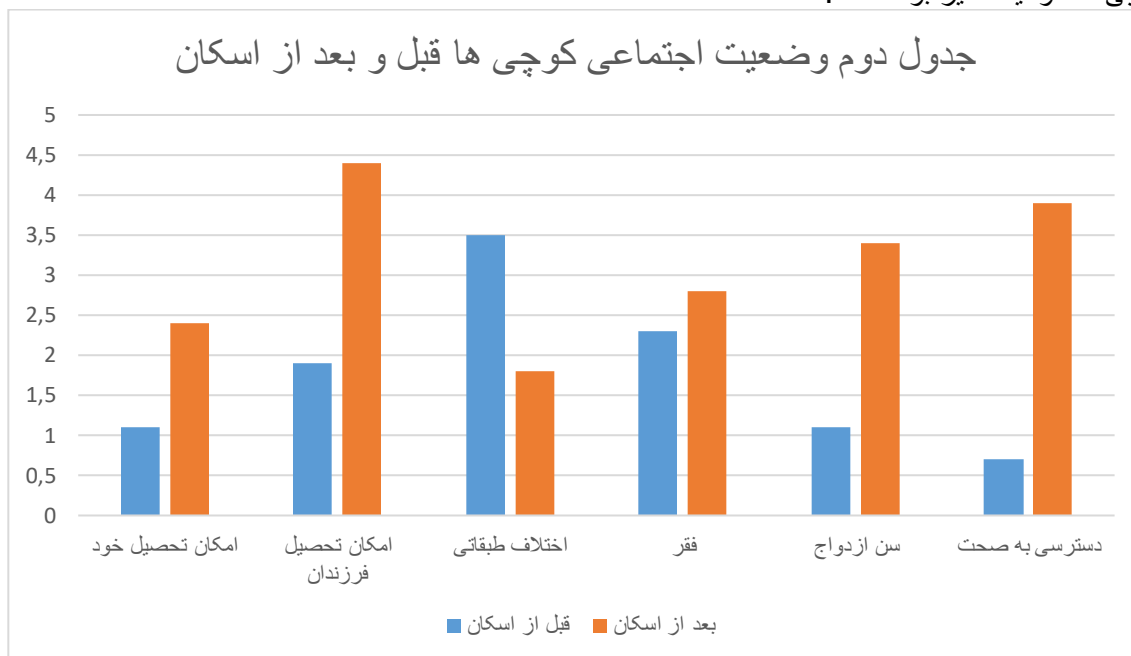

وضعیت اجتماعی کوچی ها قبل و بعد از اسکان:

هر قبیله به عنوان واحدی از زندگی اجتماعی، وظایف بسیاری دارد. برای ارتباط یک خانواده با کل قبیله، نظام خاصی مورد نیاز است. این نظام قبیله‌ای برای یکپارچه کردن یک قبیله در درون خودش، بسیار حیاتی است. یکی از بخش‌های کوچک‌تر هر قبیله «خانواده» است. پیوندهای احساسی که درون و بیرون خانواده‌ها وجود دارند، «وابستگی خویشاوندی» نامیده می‌شوند که بسیار قوی‌تر از این نوع پیوند در خانواده‌های یکجانشین است. در جامعه کوچی، یک خانواده قبیله‌ای با تعریف و کارکردهای خود، از آنچه امروزه ما به عنوان خانواده در جوامع مدرن می‌شناسیم، متمایز است. یک خانوادگی قبیله‌ای بدون وجود یک زن هیچ مفهومی ندارد و نمی‌تواند وظایفش را انجام دهد. در چنین خانوادگی، تمام خانواده - و نه هر عضو منحصر به فرد آن - اهمیت دارد. رمز بقای خانوادگی قبیله‌ای همین است.

در این بخش از تحقیق امکان تحصیل سرپرست خانواده، امکان تحصیل فرزندان، اختلاف طبقاتی، ابتدال در جوانان، فقر، طلاق و دسترسی به صحت مورد مشوره و بررسی قرار گرفته و داده های آن در جدول شماره دوم آمده است. یافته های این بخش نشان می دهد که برخی از جنبه ها مانند؛ تحصیل فرزندان و دسترسی به صحت پس از اسکان کوچی ها موفقیت آمیز بوده است.

دیدگاه کوچی ها نسبت به اسکان

در یک تقسیم بندی، سه نوع اسکان را می توان برای جامعه کوچی در نظر گرفت، عبارت اند از :

- 1- اسکان اجباری یا دگر انگیخته
- 2- اسکان خود انگیخته
- 3- اسکان برنامه ریزی شده

اسکان اجباری ممکن است در اثر فشار و جبر حکومتی، دگرگونی بادوام شرایط طبیعی و اقلیمی، و دگرگونی عملکردهای اقتصادی در سطح منطقه ای انجام شود^{lxiii}، یا بر اثر اختلاف های درونی اقوام، فقر خانواده ها، ازدواج و تحصیل فرزندان به وجود آید.^{lxiv}

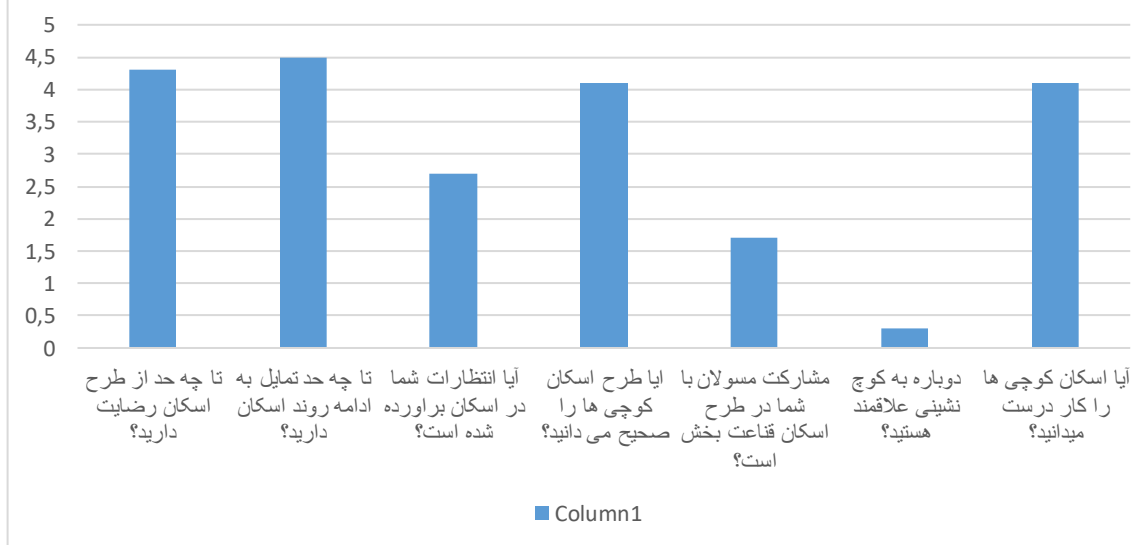
در اسکان خودانگیخته، فشار سیاسی و طبیعی حاکم نیست و افراد کوچ نشین با میل و رغبت به یکجانشینی رو می آورند، اسکان آنها بیشتر ماهیت اقتصادی دارد^{lxv}! در این جنبه اسکان بیشتر برای خانواده های فقیر و ثروتمند کوچی معنی دارد، چرا که خانواده های فقیر به دنبال کسب درآمد بیشتر و خانوارهای ثروتمند برای استفاده از شرایط رفاهی بهتر اسکان می یابند.

اسکان برنامه ریزی شده بیشتر با اهداف عمرانی همراه است. در این نوع اسکان، دولت و حکومت مرکز برنامه های ویژه در زمینه های اقتصادی و اجتماعی در نظر دارد و با هزینه کردن اعتبارات گسترده، در اسکان جامعه کوچی و ایجاد سطحی از توسعه در آن همپای جوامع یکجانشین تلاش می کند. نتیجه این نوع برنامه ریزی برای اسکان، پیدایش کانون های اسکان هدایتی در کنار کانون های خودجوش است.

بر اساس یافته های بدست آمده از تحقیق، میزان رضایت کوچی ها از اجرایی طرح اسکان بالا بوده و اکثر اعضای جامعه اماری تمایل دارند که این روند ادامه پیدا کند. در واقع جوانان هیچ تمایلی به کوچ مجدد ندارند. اما در بعضی از موارد افراد میانسال و مسن تمایل خود را به ادامه شیوه کوچی گری ابراز می دارند. در این میان میزان مشارکت مسوولین را در اجرای هر چه بهتر طرح اسکان قابل ستایش ندانسته و خواهان توجه بیشتر مسوولین در این بخش شده است. پاسخ دهنده ها معتقد بودند که طرح اسکان کوچی ها، طرح درست و صحیح می باشد که اکثر اعضای خانواده نیز رضایت خود را از آن اعلام کردند.

جدول سوم: دیدگاه کوچی ها نسبت به اسکان

مقایسه وضعیت دارایی، اقتصادی و هزینه های خانواده ها قبل و بعد از اسکان

تا کنون تلاشهای گسترده در بخشهای مختلف اقتصادی و اجتماعی در خصوص تهیه و طرحهای جامع و تفصیلی در مورد کوچی ها صورت نگرفته است. نکته قابل توجه در این تحقیق این است که موارد عدم دست یابی به «چارچوب»، «معیار» و موارد مشخص چنین فعالیت های که بتواند به عنوان «اصول» و «مدل» قابل اعتماد مورد استفاده دست اندرکاران اجرایی قرار گیرد، صورت نگرفته است.

مقایسه وضعیت اقتصادی قبل و بعد از اسکان حاکی از آن است که تفاوت های چشم گیر و معنی دار وجود دارد. قسمی که قبلا هم تذکر رفت وضعیت اقتصادی افت چشم گیر داشته، ما شاهد کاهش میزان دارای ها بعد از اسکان هستیم، نتایج میانگین رتبه ای نشان می دهد که سطح تولید محصولات زراعتی و مویشی کوچی ها پس از اسکان

د پانو شمیره: له 12 تر 18

کاهش یافته، و میزان بیکاری افزایش یافته است. در زمینه مقایسه وضعیت هزینه های کوچی ها قبل و بعد از اسکان نیز تفاوت معنی داری وجود دارد. و هزینه های روزمره کوچی ها جهت صعودی گرفته است. lxvi

مقایسه وضعیت اجتماعی کوچی ها قبل و بعد از اسکان

کوچیان با مشکلات متعددی در عرصه های مختلف زندگی شان مواجه اند. آنان معمولاً در خیمه ها زندگی می کنند و از لحاظ محل و امکانات سکونت وضع نامساعدی دارند. زندگی سیار و مهاجرت مداوم، آنان را با محرومیت های شدیدی مواجه می سازد و در مقابل حوادث طبیعی از قبیل برف و سرمای شدید آسیب پذیر می سازد. آنان دسترسی بسیار محدودی به خدمات صحتی، شفاخانه و کلینیک دارند. دسترسی اطفال کوچی به واکسن ها نسبت به اطفال دهاتی و شهری بسیار محدود است و میزان مصونیت آنان تنها 13 درصد می باشد. دسترسی زنان کوچی به خدمات مراقبت های قبل از ولادت صرفاً 17 درصد می باشد. همچنین آن ها در زمینه دسترسی به حق تعلیم و تربیت نیز با محرومیت ها و مشکلات زیادی مواجه اند. دسترسی مداوم و منظم به مکتب برای اطفال کوچی، بسیار محدود است زیرا آن ها در مکان ثابت مسکون نیستند و با هر کوچ امکان دسترسی آنان به مکتب از بین می رود. تعداد زیادی از اطفال کوچی از تعلیم و تربیت محروم می شوند و کسانی هم که به تعلیم و تربیت دسترسی پیدا می کنند معمولاً نمی توانند از مرحله سواد ابتدایی و متوسطه بیشتر ادامه دهند. بهبود سواد در میان نفوس کوچی اندک بوده و میزان سواد برای دختران و پسران سنین دهسال به ترتیب حدود 10 و 20 درصد می باشد. بر اساس گزارش دفتر کمیشنری عالی ملل متحد برای حقوق بشر، تنها 6 درصد نفوس کوچیان در گروه سنی 15 سال و بالاتر از آن، خواندن و نوشتن را بلداند که در سطح جهان بدترین وضعیت را نشان می دهد. وعده هایی که از سوی دولت در زمینه ایجاد مکاتب و کلینیک های سیار برای کوچیان داده شده بود، به جز در موارد معدودی، عملی نشده است. مکاتب سیاری هم که ایجاد شده، به سبب ناامنی ها شدیداً متاثر گردیده، معلمان آن ها تهدید می شوند و مکاتب و وسایل آن به آتش کشیده می آتش می شود. lxvii

تفاوت معناداری بین قبل و بعد از اسکان از منظر متغیرهای اجتماعی وجود دارند. مقایسه وضعیت اجتماعی قبل و بعد از اسکان، ما را به این نتیجه می رساند که مسکن گزین بودن و عدم مسکن تأثیرات عمیقی و مستقیم بالای مناسبات اجتماعی می تواند داشته باشند.

شاخصه های که در این تحقیق در نظر گرفته شده است؛ از جمله (امکان دسترسی به تحصیل، سن ازدواج، فقر، دسترسی به امکانات صحتی، ...) قبل و بعد از اسکان تفاوت معنی دار بین شان به چشم می خورد؛ یعنی قبل از اسکان موارد فوق جهت منفی داشته و بعد از اسکان جهت مثبت پیدا می کند.

نتیجه گیری:

جامعه کوچی که پس از جامعه شهری، دهنشین و حاشیه نشین جامعه چهارم کشور می باشند به لحاظ تولیدات مالدار و زراعتی اعم از تأمین مواد غذایی و مواد خام، برخی صنایع و از نگاهی دیگر بحث توسعه پایدار کل جامعه درخور اهمیت می باشند؛ لذا از یکسو سازمان دهی و ساماندهی ساختار اقتصادی و اجتماعی و فراهم آوردن زمینه بهره مندی از حداقل امکانات رفاهی و بهبود زیست این جامعه از طریق گسترش خدمات تولیدی، رفاهی، اجتماعی و زیربنایی و از سوی دیگر شناخت جامع از شرایط زندگی آن ها امری اجتنابناپذیر است.

امروزه رویکردها به سمتی گرایش یافته که زندگی کوچی گری دیگر نمی تواند با شرایط قرون گذشته تداوم یابد. اندیشه های نوسازی، رفع نیازهای اساسی و توسعه پایدار نیز به مرور بر این ادعا تأکید دارند. بدین ترتیب تدابیر لازم برای زندگی مطلوب تر آنان باید اتخاذ گردد. در این میان سیاست اسکان معمولاً به عنوان بهترین راحل که می تواند نیازها و ضرورت ها را مورد توجه قرار دهد، مطرح می گردد. با این وجود بررسی، مطالعه و انجام پژوهش های علمی و کاربردی در خصوص مقایسه شرایط دو گروه اسکان یافته و اسکان نیافته جهت تشخیص نقاط قوت و ضعف و همچنین میزان موفقیت طرح در توسعه ابعاد اقتصادی و اجتماعی اسکان یافته ها جهت تداوم و یا بازنگری در این سیاست ها ضرورت دارد. لذا در این پژوهش که از نوع پژوهش های توصیفی تحلیلی و با رویکرد پیمایشی در سطح قریه (الحاج سناتور جنت گل خان کوچی) بوده است، به این مهم پرداخته شد.

با توجه به نتایج تجزیه و تحلیل انجام گرفته، مشخص گردید جامعه عشایر اسکان یافته و اسکان نیافته در منطقه مورد مطالعه در زمینه شاخص های اقتصادی نظیر درآمد، مالکیت، تولید و اشتغال تفاوت های چشم گیری دارند در زمینه شاخص های اجتماعی این تفاوت مشهود است. دلیل این امر از آن جهت است که گروه اسکان یافته، نغتها در برخورداری از خدمات و امکانات شرایط بهتری را دارا بوده اند بلکه به علت قرارگیری در مجاورت شهرها و روستاها، آن ها را ملزم به پذیرفتن بسیاری از تغییرات اجتماعی نموده است. در مجموع در بیان یافته های کلی تحقیق می توان چنین بیان داشت که بین عشایر اسکان یافته و اسکان نیافته به لحاظ شاخص های اقتصادی و اجتماعی تفاوت معناداری وجود دارد.

آنچه از نتایج و یافته‌ها قابل توجه است اینکه اسکان بر زندگی و شرایط اقتصادی و اجتماعی کوچی‌ها تأثیر دارد. در برخی تحقیقات تأیید گردید که در هر دو بعد اقتصادی و اجتماعی تأثیر مثبت داشته است^{lxxviii}؛ برخی نیز بر اثرات منفی در بعد اقتصادی و یا اجتماعی اسکان یافته‌ها اشاره دارند^{lxxix/lxx/lxxi/lxxii}، اما غالب تحقیقات تأثیر مثبت بر بعد اجتماعی و منفی (یا بدون تأثیر) بر بعد اقتصادی را بیان می‌دارند. ^{lxxvi/lxxv/lxxiv/lxxiii} که نتایج این گروه از محققان با نتایج تحقیق حاضر نزدیکی و هماهنگی کمتری دارد.

پیشنهادات:

با توجه به تأثیر نسبی اسکان بر اقتصاد و تداوم شرایط قبل از اسکان، تنوع بخشیدن به فعالیت های اقتصادی در جامعه کوچی اسکان یافته با بهره گیری از امکانات، قابلیت ها و استعداد های مردمان کوچی به منظور ایجاد، بهبود و توسعه اشتغال، درآمد پایدار و کمک به نگهداشت جمعیت در مناطق مساعد برای امرار حیات کوچی ها پیشنهاد می شود:

- 1- با توجه به واقعیت های موجود کاهش سهم کوچندگی از کل جمعیت طی دهه های گذشته و نظر به علاقه مندی اکثریت کوچی ها به اسکان باعث شده است که سهم کوچی ها در اقتصاد اندک باشد. چون کوچی ها کوچنده به دلیل عدم برخورداری از مواهب نوین زندگی و دستاوردهای بشری از جمله عدم دسترسی به امکانات رفاهی، صحتی، تعلیم و تربیه و مشکلات کوچندگی ناگزیر به تدریج اسکان می یابند. بنابر این برنامه ریزی و سیاست گذاری برای اسکان کوچی ها باید در چارچوب برنامه های ملی تدوین شوند.
- 2- بر اساس یافته های این تحقیق یکی از جمله دلایل کاهش درآمد و اشتغال خانواده ای کوچی عبارت است از کاهش تعداد مال، و عدم جایگزینی فعالیت های اقتصادی و مشاغل جایگزین، و عدم بهره برداری کافی از منابع نظیر زمین؛ به این خاطر نیاز است که آموزش های لازم در زمینه ای های مختلف از جمله پرورش گاو، زراعت و مالداري ... و اجرایی سیاست های حمایتی و تشویقی از قبیل اعطای تسهیلات بانکی ... در قبال جوامع کوچی تطبیق شوند.
- 3- به خاطر ارتقا سطح فرهنگی در جوامع کوچی، و آماده نمودن زمینه های آموزشی، صحتی، ارتباطی و... بر اساس شرایط محلی و با کاربرد شیوه های سیار.
- 4- توسعه آموزش رسمی و غیر رسمی شامل آموزش های فنی، حرفی و ترویجی متناسب با نیاز های جامعه کوچی اسکان یافته و اسکان نیافته، در راستای تقویت وضعیت اقتصادی.
- 5- تقویت جنبه های گردشگری جامعه کوچی با توجه به قابلیت ها و ظرفیت های طبیعی، اجتماعی، فرهنگی و تلاش برای نهادینه کردن و بهره برداری مطلوب از آنها.
- 6- انجام تحقیقات و بهره گیری از یافته های علمی و مطالعه مناطق مستعد در عرصه بهره برداری برای کوچی ها به منظور حمایت از اسکان کوچی های داوطلب و سازمان دهی کوچ مناسب با شرایط و مناسبات محلی.
- 7- تعلیم و تحصیل فاکتور اصلی مناسبات اجتماعی است به طور جدی تر باید مدنظر سیاست گذاران در مناطق کوچی اسکان یافته و اسکان نیافته قرار گیرد.
- 8- یکی از جمله دلایل اسکان کوچی ها این است که شیوه زندگی کوچی گری را به شیوه زندگی دهنشین تغییر دهد، یعنی گذار از اقتصاد بر پایه مالداري به اقتصاد بر پایه زراعت است. لذا تامین زمین های مناسب و آب کافی برای کشت و زرع به عنوان یکی از نیاز های اساسی جامعه کوچی اسکان یافته می باشند.
- 9- دولت باید کمیته ای را با هماهنگی اداره انسجام امور کوچی ها به وجود آورند که مشکلات کوچی ها را شناسایی و راه حل های مناسب ارایه کند.
- 10- دولت باید به خاطر تعامل بهتر با کوچی ها به تقویت شوراها و منتخبین مردم در مناطق اسکان یافته اقدام نمایند.
- 11- اسکان داوطلبانه و برنامه ریزی شده برای گذار از مالداري سنتی به زراعت و مالداري مدرن.
- 12- رعایت تناسب سپردن زمین به گروه های هدف با نیاز های و شغل آنها.
- 13- افزایش قرضه های بانکی برای جوامع اسکان یافته.
- 14- برنامه ریزی جهت دسترسی کوچی های اسکان یافته به خدمات زیربنایی و روبنایی.
- 15- برنامه ریزی جهت دسترسی مناسب اسکان یافته گان به خدمات صحتی.
- 16- برنامه ریزی جهت ایجاد فرصت های مناسب کاری برای کوچی های اسکان یافته
- 17- عدم درک مباحث فوق باعث بلا تکلیفی، سر خوردگی های روانی و اجتماعی، بار دوش شدن اجتماعی و... در جوامع کوچی می گردند.
- 18- فراهم نمودن سیستم ماشینی مدرن و ایجاد فارمهای مالداري مدرن با معیار های روز برای کوچی های اسکان نیافته.
- 19- رعایت مواد قانون اساسی در ارتباط با بلند بردن سطح زندگی و معیشتی کوچیها.

20- تطبیق فرامین رییس جمهور، جمهوری اسلامی افغانستان در خصوص بهبود زندگی اقتصادی و اجتماعی کوچیها اسکان یافته و اسکان نیافته.

به طور کلی نتایج این تحقیق بیانگر این است که کوچیان با مقایسه جاذبه های اسکان و دافعه های کوچ سعی در انتخاب عقلانی بین کوچ و اسکان دارند. نتایج این تحقیق نشان میدهد که جاذبه های اسکان بیشترین تأثیر بر تصمیم خانوارها دارد زیرا که در صورت انتخاب اسکان فوایدی و اعتماد به زندگی بهتر و بیشتر در انتظار آنها است. دافعه های کوچ نیز در پی کاهش سختی های کوچ یا حداقل کردن آن شرایط بد هستند.

ضمیمه شماره یک:

پاسخگوی گرامی

با سلام و عرض ادب، از قبول زحمت تکمیل پرسشنامه از شما بسیار سپاسگذارم

لطفاً جواب مدنظر خود را با علامت ✓ یا ✗ مشخص کنید

این سوالنامه در مورد پیامدهای اقتصادی و اجتماعی اسکان کوچی ها می باشد و از شما می خواهد به صورت درست و واقعبینانه به آن پاسخ دهید. تا این تحقیق رهنمایی عمل برای مدیران اجرایی گردد.

به هر سوال به همان شکلی که توضیح داده شده است، پاسخ دهید. اگر مطمئن نیستید که چگونه به یک سوال پاسخ دهید، لطفاً بهترین پاسخ ممکن را انتخاب کنید.

سوالات:

- 1- باشند:
- 2- چند سال است که اسکان یافته اید؟
- 3- چند ساله هستید؟
- 4- درجه تحصیل تان؟
- 5- تاریخ مصاحبه:
- 6- ساعت شروع مصاحبه:
- 7- جنسیت؟ مرد ، زن

شماره	سوال	کاملاً موافقم	موافقم	نمی توانم تصمیم بگیرم	مخالقم	کاملاً مخالفم
8	تا چه حد از طرح اسکان رضایت دارید؟					
9	تا چه حد تمایل به ادامه روند اسکان دارید؟					
10	آیا انتظارات شما در اسکان برآورده شده است؟					
11	ایا طرح اسکان کوچی ها را صحیح می دانید؟					
12	وضعیت اقتصادی ما قبل از اسکان بهتر بود؟					
سوالات بلی، نخیر						
شماره	سوال	بلی	نخیر			
13	مشارکت مسولان با شما در طرح اسکان فضاقت بخش است؟					
14	دوباره به کوچ نشینی علاقمند هستید؟					
15	زندگی کوچی گری بهتر از این زندگی (اسکان) است؟					
16	ایا فعلا مالداري دارید؟					
17	آیا فعلا گاو دارید؟					
18	مقدار زمین ابی ما قبل از اسکان بیشتر بود؟					
19	قبل از اسکان ما زمین زیاد داشتیم؟					

د پانو شمیره: له 15 تر 18

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرو لو مخکې په خير و لولئ

		امکانات تحصیل برای شما قبل از اسکان بهتر بود؟	20
		امکانات تحصیل برای فرزندان شما قبل از اسکان بهتر بود؟	21
		قبل از اسکان فاصله طبقاتی بین خان و غریب کم بود؟	22
		قبل از اسکان جوانان در کارهای اجتماعی بیشتر سهم می‌گرفت؟	23
		قبل از اسکان دسترسی به امکانات صحتی زیاد بود؟	24
		آیا شما در طرح اسکان خود مخیر (دارای اختیار) بوده اید؟	25
		آیا خانواده شما و خانواده تان به رضایت خود خواهان اسکان شده اید؟	26
		آیا اسکان کوچی ها را کار درست میدانید؟	27
سوالات قبل و بعد از اسکان:			
شماره	سوالات	قبل از اسکان	بعد از اسکان
28	در آمد شما قبل از اسکان بهتر بود یا بعد از اسکان؟		
29	تولیدات صنایع دستی شما قبل از اسکان بهتر بود یا بعد از اسکان؟		
30	دسترسی به حق تحصیل و تعلیم قبل از اسکان بهتر بود یا بعد از اسکان؟		
31	پوشاک و خوراک تان قبل از اسکان بهتر بود یا بعد از اسکان؟		
32	کدام زندگی تان راحت تر است؟ قبل از اسکان یا بعد از اسکان؟		
33	دسترسی به آب صحتی قبل از اسکان بهتر بود یا بعد از اسکان؟		
34	پسرهای قبل و بعد از اسکان در سن چند سالگی ازدواج میکنند؟	سن نوشته شود	سن نوشته شود
35	دخترهای قبل و بعد از اسکان در سن چند سالگی ازدواج میکنند؟	سن نوشته شود	سن نوشته شود

36- ساعت ختم مصاحبه:

37- اسم مصاحبه کننده:

48- امضای مصاحبه کننده:

پی نوشت ها:

- ⁱ ماده 14 ق.ا.ا: دولت برای انکشاف زراعت و مالداري، بهبود شرایط اقتصادی، اجتماعی و معیشتی دهقانان و مالداران و اسکان و بهبود زندگی کوچیان، در حدود بنیه مالی دولت، پروگرام های موثر طرح و تطبیق می نماید.
- ⁱⁱ محسن، از کمون اولیه تا کمونیزم، (کابل، محسن، 2007) ص 21-22
- ⁱⁱⁱ همان، ص 24
- ^{iv} مندل، ارنست، ترجمه، کمال خالق پناه، اقتصاد سیاسی، (تهران، گل اذین، 1386) ص 25-26
- ^v محسن، از کمون اولیه تا کمونیزم، (کابل، محسن، 2007) ص 30
- ^{vi} لنگرودی، محمد جعفر جعفری، ترمینولوژی حقوق، (تهران، گنج دانش، 1386) ص 651
- ^{vii} <https://www.parsi.wiki/fa/wiki/topicdetail/dc6bb2420c604717ba3f1d2258f5011a>
- ^{viii} کیاوند، عزیز، حکومت سیاست و عشایر- از قاجاریه تا سال 1368، (تهران، عشایری، 1368) ص 175-176
- ^{ix} داود پور، زهره، کالانشهرهای تهران و سکونت گاه های خودرو، تهران، انتشارات مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهر سازی و معماری، شماره 87-88، 1373، ص 26
- ^x پاپلی یزدی، محمد حسین و محمد ابراهیمی، نظریه های توسعه روستایی (تهران، سمت، 1385) ص 75
- ^{xi} ایراندوست، کیومرث، سکونتگاه های غیر رسمی و اسطوره حاشیه نشینی، تهران، 1388، ص 54
- ^{xii} ریشه، گی، تغییرات اجتماعی (تهران، نی، 1366) ص 26
- ^{xiii} واگو، استفان، درآمدی بر تیوری ها و مدل های تغییرات اجتماعی، ترجمه، احمد غروری زاد (تهران، جهاد دانشگاهی، 1372) ص 13
- ^{xiv} ی، سو، الوین، تغییر اجتماعی و توسعه، ترجمه، محمود حبیبی مظاهری (تهران، پژوهشکده، 1380)، ص 58-59
- ^{xv} ازکیا، مصطفی و غلام رضا غفاری، توسعه روستایی با تاکید بر جامعه روستایی ایران، (تهران، نی، 1388) ص 30-31

د پانو شمیره: له 16 تر 18

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاري ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړيکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په خپر و لولئ

- xvi سعیدی، عباس، توسعه پایدار و ناپایداری توسعه روستایی، فصلنامه مسکن و انقلاب، شماره دوم، ص 18
- xvii ماده چهارده و 44 قانون اساسی افغانستان
- xviii عرایض متعدد وجود دارد که کوچی ها نقاط مختلف افغانستان خواهان اسکان اند.
- xix <https://www.chetor.com/22577-%D8%A7%D9%82%D8%AA%D8%B5%D8%A7%D8%AF-%DA%86%DB%8C%D8%B3%D8%AA/>
- xx <http://www.sorwat.com/defenition>
- xxi لنگرودی، محمد جعفر جعفری، ترمینولوژی حقوق، (تهران، گنج دانش، 1385)، ص 69
- xxii <http://www.vajehyab.com/dehkhoda/%D8%A7%D8%AC%D8%AA%D9%85%D8%A7%D8%B9>
- xxiii ارسته خو، محمد، نقد و نگرش بر فرهنگ اصطلاحات علمی- اجتماعی، تهران، گستره، 1370، ص 74
- xxiv شارع پور، محمود، جامعه شناسی شهری، تهران، سمت، 1398، ص 11
- xxv کونن، بروس، مبنای جامعه‌شناسی، ترجمه: غلام‌علی توسلی و رضا فاضل، تهران، سمت، 1383، ص 303.
- xxvi دهخدا، علی اکبر، فرهنگ لغت دهخدا، تهران، 1372
- xxvii رباحی، وحید، احمدی، راشد، عزمی، ایبژ، بررسی نقش طرح های اسکان در توسعه اقتصادی و اجتماعی عشایر، مطالعه موردی (کانون های اسکان استان کهگیلویه و بویراحمد)، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، 1392، ص 96.
- xxviii باقری، خدایار، تعیین آثار اسکان بر وضعیت اجتماعی و اقتصادی عشایر اسکان یافته در روستایی عشایری کوله جاز شوشتر، پایان نامه کارشناسی ارشد، پوهنتون صنعتی اصفهان، 1382، ص 26-28
- xxix سازمان امور عشایر، 1391، 2
- xxx اقا محمدی، مهدی، حسین، شرفی، تحلیلی بر پراگندگی جغرافیایی ایلات و عشایر استان همدان، قومس، 1390، ص 3.
- xxxi معین، محمد، فرهنگ فارسی معین (تهران، سپهر، 1364)
- xxxii دهخدا، علی اکبر، فرهنگ لغت دهخدا، تهران، 1372
- xxxiii مشیری، سید رحیم، جغرافیایی کوچ نشینی (تهران، سمت، 1387)، ص 8
- xxxiv اقا محمدی، مهدی، حسین، شرفی، تحلیلی بر پراگندگی جغرافیایی ایلات و عشایر استان همدان، قومس، 1390، ص 5
- xxxv حسینی ابری، سید حسن، مروری بر منطقه کوه‌رنگ در رابطه با اسکان عشایر، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، 1373، ص 62
- xxxvi طرز العمل انتخاب سرخیل کوچی ها، ماده سوم بند اول
- xxxvii قانون ثبت احوال نفوس، نمبر مسلسل 5379 (93/10/11) ص 3
- xxxviii قانون انتخابات، نمبر مسلسل 1226 (4 میزان 1395) ص 19
- xxxix <https://dictionary.cambridge.org/it/dizionario/inglese/nomad>
- xl <https://www.dictionary.com/browse/nomad?s=t>
- xli <https://en.oxforddictionaries.com/definition/nomad>
- xliv ایبین نامه سامان دهی عشایر ایران، تابستان 1396، ص 10
- xlvi تقوی، نعمت الله، مسایل کوچ و اسکان در جامعه عشایری آذربایجان، نشریه جغرافیایی و برنامه ریزی، شماره 11، 1382، ص 65-92.
- xliv ایروانی، محمد رضا، سنجش میزان گرایشات خانواده های عشایری در زمینه اسکان و مشکلات موجود بررسی موردی عشایر عرب جرقویه، شماره های 165-166، 1384، ص 62-70.
- xlv راسل، برتراند، ترجمه، مازندرانی، وحید، تسخیر سعادت، (تهران، امیر کبیر، 1391) ص 13
- xlvi گاندی، مهاتما، ک، ترجمه، موسوی زنجانی، باقر، اینست مذهب من، (تهران، احمد علمی، 1343) ص 111
- xlvi عبداللهی، محمد، اسکان عشایر از دیدگاه جامعه شناسی توسعه، تهران، 1372، ص 58
- xlvi همان، ص 56
- xlvi یوسفی زاده، محمد علی، عشایر ایرانی در روند تکامل اجتماعی، فصلنامه عشایری، شماره 3، 1367
- l فشاھی، محمد رضا، تکوین سرمایه داری در ایران، (تهران، پیام، 1358)
- li اشرف، احمد، نظام فیودالی یا نظام اسپای- نقد و نظری بر ویژگی های تاریخ ایران، (تهران، موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی، 1349)
- lii اندیشمند، محمد اکرم، امریکا در افغانستان، (کابل، میوند، 2005)، ص 20-115
- liii یون، محمد اسماعیل، افغانستان در پیچ و خم سیاست، (کابل، دانش، 1394) ص 21-101
- liv سروری، عبدالقهار، افغانستان؛ بحران مزمن و راه حل آن، (کابل، پرند، 1395) در طول کتاب
- lv عبداللهی، محمد، اسکان عشایر از دیدگاه جامعه شناسی توسعه، تهران، 1372، ص 56
- lvi همان، ص 55
- lvii همان، ص 57
- lviii همان، ص 56
- lix Waller stein, the capitalist world economy, N.Y. Cambridge unit, press, 1979
- lx <https://www.google.com/maps/dir/34.5376515,69.1758948/34.5309071,69.3724591/@34.5245939,69.3815717,14z/data=!4m4!4m3!1m1!4e1!1m0/>

د پانو شمیره: له 17 تر 18

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هبله من یو خپله لیکنه له رالیرو لو مخکې په خیر و لولئ

lxi بر اساس یافته های سوالنامه ها

lxii http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2013/09/130913_k05_afghan_economy_house_industry

lxiii گروه مطالعاتی هامون، 1370، گزارش نهایی اسکان یکجانشینی، مطالعات جامع توسعه اجتماعی- اقتصادی جامعه عشایری ایران، مجموعه سوم، جلد ششم.

lxiv کشاورز، امیر هوشنگ، عشایر و مساله اسکان، تهران، دانشکده علوم اجتماعی و تعاون، 1355، ص 51-56

lxv افضلی، کورش، برنامه ریزی توسعه عشایر، پایاننامه کارشناسی ارشد دانشکده معماری و شهر سازی دانشگاه شهید بهشتی، 1387، ص 41-42.

lxvi بر اساس یافته های سوالنامه ها

lxvii https://8am.af/j8am/index.php?option=com_content&view=article&id=25943:1391-03-23-04-12-35&catid=58&Itemid=308

lxviii شاطریان، محسن، گنجی پور، محمد و اشنویی، امیر، تبیین پیامدهای فضایی احداث شهرک های عشایری برای وستاهای پیرامونی، فصلنامه روستا و توسعه، 1390، ص 133-150

lxix Vassa, s. 2001, sedintarization of pastoral nomads, available on: <http://www.htm.nomads> wassa.net/saloni/

lxx Larsen, k. et al. 2003, shedentarisation of nomadic people: the case of the hawawir in um jaw sir northern Sudan, dry lands coordination group, report no24

lxxi حاجتی، مهدی، گزینه ترکیبی رمه گردانی و اسکان بهترین استراتژی توسعه زندگی عشایر، فصلنامه ذخایر انقلاب، 1371، ص 19

lxxii عبداللهی، محمد، اسکان عشایر و توسعه و بهبود حیات اجتماعی آنان در ایران، نامه علوم اجتماعی، شماره 32، 1384، ص 53-19

lxxiii Khogali, Mustafa Mohamed, 2001, nomads and their sedentarization in Sudan, Khartoum. University of Khartoum, department of geography.

lxxiv باقری، خدایار، تعیین آثار اسکان بر وضعیت اجتماعی و اقتصادی عشایر اسکان یافته در روستایی عشایر کوله جاز، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه صنعتی اصفهان، 1382

lxxv رضوانی، محمد رضا، دریکوند؛ مسلم، بررسی و ارزیابی کانون های ساماندهی و اسکان عشایر، مجله جهاد، 1386، صص 133-151

lxxvi ریاحی، وحید؛ احمدی، راشد؛ عزمی، ایژ، بررسی نقش طرح های اسکان در توسعه اقتصادی و اجتماعی عشایر، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، 1392، صص 95-112

پایان

د پانو شمیره: له 18 تر 18

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلېکنې د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په خیر و لولئ